

EDEBİYAT

SOHBETLERİ

•Rauf Mutluay

48'LİKLERDEN BİRİ

YAŞAMLARININ sorun ve acılarını izlemeye çalıştığım nice yazarımızın vakitsiz ölümüne yerinip durmuşumdur. Otuzunda, kırkında gidenler yanında belli bir yaşta birleşenler dikkatimi çekmişti: **Kırk Sekizlikler (Bende Yaşayanlar, 226-230, 1977).** "En acı toplama geldik şimdi. Nedir ki kırk sekiz yıl? Ve ben bu yaşı aşmış olmanın sorumluluğunu duyar gibiyim: Onların yaptıklarının, başarılarının, bitirip kotardıklarının öneme bakarak. Düşünün ki —çeşitli yerlerde andığım— Namık Kemal gibi (1840-1888), son yüzyıl edebiyatımızın en kesin dönemeçlerini sağlayan, örnek yaşamları, güçlü sesleriyle Türkiye'ye yeni ufuklar getiren daha en az iki imza etkisi vardır: **Tevfik Fikret (1867-1915), Ziya Gökalp (1876-1924).** İkisi de kısacık yaşamlarında nice bunalıma cevap vermiş, en umutsuz arayışlardan aydınlık yollara çıkmayı başarmışlardır..." (Birkaç aylık, bir yıllık ayrılıklarla hemen hemen bu yaşta ölenleri anırım: Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Kâtip Çelebi, Sait Faik Abasıyanık, Kemalettin Kamu, Ahmet Haşim... eklemişim: "Pek çok edebiyatçısına ancak elli yaşına kadar yaşama hakkı tanıyan bir toplumda hangi umutla direnmeli? Şüphesiz bunun da cevapları olmalıdır.")

SON ÖZET

Sanatlarının Tevfik Fikret şiiriyle ilişkili olduğunun farkına varmayan onu çağdaş şiirimizin başlangıcı saymakta ihmal gösteren dostlarla çok tartıştım. Tarihsel kökenin önemine pek değer vermeyen bu gibi özgür yorumlara karşın benim yargılarım kesin: "Tevfik Fikret'in sanatçı kişiliğinde önemli bir gelişimin gerçeği vardır. En elverişsiz koşullar içinde başlayan edebiyatçılığı, Servet-i Fünun döneminde biçimsel yeniliklerle yetinmiş, uygun bir ortam doğunca gününün gereği olan düşünce özüyle dolmuştur. Sanatın özgür bağımsızlığı, insanı kutlayan laik ahlakla birleşince onu insanca bir dünya görüşüne götürür: "Ey hayat/Ey ruh-i kâinat/Takdis edin: Beşer/Takdis müstahaktır, odur Rabb-i hayr-ü şer./Rabb-i mümkünat." Gerçi kaderci ve inanca dayalı Doğu düşüncesine karşı insana inanan ilk tepki Namık Kemal'den gelmiştir; ama onu çağdaş bir değerle yücelten, yalnızca doğa olayları karşısında değil toplum sorunları karşısında da tek sorumlu sayan aydınlık görüş Tevfik Fikret'te belirir... Özellikleri din kurumu karşısındaki kesin davranışı, özgürlük sa-

Her zaman Tevfik Fikret

vaşçılığı, uygarlık isteği, içten coşku-su, yurtsever özgeçisi, ulusçuluğun da ötesinde insanlık ölküsüyle... kendi kuşağının çok aşar. Böylece kimliği ve kişiliği, hem şiirleri hem eylemiyle toplumumuzun uyanık odak noktalarından biri olur; edebiyatçılığın onurunu yüceltir. Divan nazım öğelerini bırakmamışsa da eski nazım düzencesinden kurtulmuş, kendine özgü şiirsel yapılar kurmuştur. Böylece hem dize (mısra) uygunluğu hem kompozisyonuyla yirminci yüzyıl şiirinin sağlam başlangıcı olur." (100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı, 1973, s.48). Bu yargıyı doğrulayan, önemli öğelerini kısa bir nitelikleme tümcesine sığdıran bir ansiklopedi satırını da eklemeliyim: "Servet-i Fünun edebiyatının önde gelen şairi olarak başladığı sanat yaşamını... çağının sorunlarına yönelen toplumsal içerikli şiirlerle sürdürmüş, ilerici düşüncelerin simgesi olmuştur." (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi).

KÜÇÜK BAHTSIZLIKLAR

Hem yaşamda hem ölüm sonrasında bir yazgıyı biriktiren küçük şanslar, küçük rastlantılar vardır. Fikret'in küçük bahtları şunlar olabilir: İstanbul'da doğmuştur, küçükken anasını yitirmişse de baba desteği sağlam ve süreklidir, zamanının en iyi kurumunda okur, gereğince eğitilir, dikkatli ve çalışkan, erdemli ve başarılıdır. Bedence sağlam, eli genişler. Aradığı aşka ve dile kavuşmuş. Yetenekli ve verimli, iyi çevreli, sorumlu ve yüreği açıktır; her güzel ürünü desteklemekte kiskançlıksız bir ruh yapısıyla güvenlidir. (Bu konularda çok durulmuş, üstelik eserlerinin tümünü toplayan dikkatli bir çalışmayla kaynakçası da tama yakın derlenmiştir: **Tevfik Fikret, Bütün Şiirleri, I, II, III, hazırlayan: Asım Bezirci, Can Yayınları, 1984, lütfen ediniz.**)

reğince anılamaz; yaz dağınıklığında bütün kurumlara örgütler savrulup gitmiş gibidir. Özel bir inatla mezarının da bulunduğu Aşyan'a çıkmak isteyenler olursa karşılına o büyük yokuş dikilir... Küçücük ayrıntılar).

Genç ölümü onu en çok özlediği kurtuluş günlerine, laik cumhuriyete, kendisinin bir dizesini Türk milli eğitimine amaç gösteren (**Cumhuriyet sizden fikri hür, ırfanı hür, vıcdanı hür nesiller ister**) hayranı Atatürk'ün yanına ulaştıramamıştır (Yüzde yüz inanırım ki daha birkaç yıl yaşasaydı ulusal marşımız onun olurdu). Fikret, 'Türkçe'nin zaferlerini de göremedi. 1945'te ölen Uşaklıgil nasıl eserlerinin diline yeniden eğilmişse, Fikret de dil özleşmesinin en iyi izleyicilerinden biri olabilirdi. Türkiye'nin en karanlık günlerinde, içinde hiçbir umut yaşatmadan gitti. Yahya Kemal Beyatlı, ona beğenmediği birkaç dizesine Fikret'in duyduğu hayranlıkla yurdunda yer kazandığını anlatır (**Siyasi ve Edebi Portreler, s.10**). Güzelliklere, iyiliklere, doğruluklara, erdemlere, ölümlere, insanca yüceliklere o kadar açık gıptasız bir sanat desteğidir.

Şurada burda, yer yer ve ara sıra, sanat söyleşi ve yazılarında Cenap Şahabettin'i Fikret'e, Ahmet Haşim şiirini Yahya Kemal Beyatlı sanatına üstün tutup yeğleyen söz ve kanılara rastlıyorum. Kendi sanatlarının arayış uçlarında yeni çiçekler arayan bu gibi tutumların varlığına kimse karışamaz; ama iki noktayı düşünürüm: Ya her sanatçıyı bütünüyle bilmemektedirler, ya zaman ve ortamlarının gerekçelerini hiç göze almazlar. İşte bu kopuş, çözümlüştür, kimsenin bilmediği, tanımadığı, arayıp istemediği, okusa da değerine katılmadığı, iskeletsiz ve kanatsız, yaşarlığı olmayan şiir ürünlerine yollanıyoruz.

*Yüzde yüz inanırım ki,
daha birkaç yıl yaşasaydı
ulusal marşımız
onun olurdu*

Küçük bahtsızlıklarına gelince... "Ölümü birdenbire denebilecek kadar habersiz ve çabuk olmuştur." (Kenan Akyüz), "Sakin bir uyku içinde, bir-iki kez hafif hafif 'yavrum' diyerek, 5/6 Ağustos 1331, **bugünkü takvimle 18/19 Ağustos 1915** gecesi ikiyi yirmi geçte. (Lütfen hatırlayın, ölüm günlerinin bile özel talihleri vardır: 10 Kasım çok iyi bir anış günüdür, Aralıklar, ocaklar... da öyle. 19 Ağustos'ta hiç kimse ge-

